



Kulpínsky MATIČIAR

Časopis MOMS v Kulpíne

Ročník : X

28. júla 2012

Číslo: 11

K výročiam M. Hodžu u nás

MILAN HODŽA A JEHO SPÄTOSŤ S OSADOU KULPÍN

Doba maďarizácie a južná časť Dolnej zeme

Po rakúsko-uhorskom vyrovnaní, na priestoroch celého Uhorska, najprv tak potichu a potom stále zjavnejšie sa do spoločensko-politického života všetko viac vysúvala maďarizácia. Začiatkom 20. storočia tá tendencia bola ešte výraznejšia. Vtedy sú maďarizačné tendencie už celkom jasné nielen v štátnych úradoch ale aj v cirkevnom živote a školstve. Vyústilo to nakoniec v tom, že zlovestné Aponyiho zákony, čo sa tu ujali koncom prvého desaťročia, všetkým Nemaďarom zaručovali maďarskú reč od útleho detstva. Aj dosť učiteľov sa vtedy pre „nepoznávanie“ maďarského jazyka poslalo do výslužby a panslavisticky orientovaných farárov na slabšie pracovné miesta.

Vlna násilnej maďarizácie neobišla ani južnú Báčku, teda ani Kulpín. Ale narazila tu na tvrdú pôdu. V štarte tejto náuky, vykričaní národovci v tejto osade – Daniel Koléni (1800-1875) a Felix Kutlík (1843-1790), tiež inštitúcia Kulpínskeho volebného okresu a aj zhodné nastupovanie Slovákov a Srbov v boji o svoje práva v značnej miere vedeli všetkému tomu čeliť, aj pričiniť sa k tomu, aby maďarizačné snahy v Kulpíne neboli také úspešné ako inde. A hoci sa tu aj v škole dosť toho muselo upustiť, veľkých otrasov v zmene učiteľov nebolo. Aj ku zmene farárov tu nedošlo. Ale aj jedni aj druhí, čím

ďalej tým viac nemohli vo verejnom živote našincov na slovenskosti tak insistovať ako predtým.

Kulpínsky volebný okres – siná inštitúcia v boji proti narastajúcej maďarizácii

K celkovej situácii v Kulpíne pomohlo aj vnútorné zriaďovanie cirkvi, aj v patentálnych časoch (1860) zakladanie Daniela Koléniho na zriaďovaní vierovyznania na slovenských základoch, nielen tu v Kulpíne, ale aj v Petrovci, aj širšie a potom aj organizácii slovenských cirkví v báčsky senioprát (1865), keď sa Koléni stal aj seniorom tohto cirkevného ústrojenstva. Aj návšteva superintendenta, či biskupa Karola Kuzmányho týchto oblastí v tom istom roku, keď navštívil aj Kulpín pomohla aby Slovák tu tesnejšie zbil rady vo všetkom čo ho čakalo.

Ale všetkým tým Kulpín neprestáva byť strediskom pozornosti. V tých osudných rokoch (1865), na záchrane všetkého toho čo nie je maďarské, robilo sa aj širšie. Aj ako následok vzrastajúcej maďarizácie podpísaní bol v rámci Kulpínského volebného okresu srbsko-slovenský dohovor o spoločnom nastupovaní Srbov a Slovákov pri nastávajúcich voľbách kandidátov do peštianskeho parlamentu. Aj bolo precizované ako táto inštitúcia bude čeliť maďarizačným tendenciám na dlhé roky, aj ako striedavo vyvolení slovenskí a srbskí kandidáti budú tu úspešne konkurovať tým maďarským. Aj keď v roku 1868 bol v Petrovci za kňaza vymenovaný dovtedajší kaplán Juraj Mrva, jeho sentencia: „*Ak budeme zlošní, nič sa nám nestane!*“ ešte viacej prišla do výrazu a ešte keď tento v roku 1869, ako člen Predsedníctva slovensko-srbského podvýboru opozičnej stredno-l'avej strany Kulpínského volebného okresu, požiadal v ten čas podpredsedu Matice slovenskej Viliama



***Viliam Paulíny -Tóth,
prvý slovenský
poslanec zvolený
v Kulpínskom
volebnom okrese***

Paulínyho-Tótha, aby sa prijal kandidatúry za poslanca uhorského snemu, tak to už medzi našincami prerástlo v pravý zápal. A keď sa s tým zhodli aj Srbi a Paulíny-Tóth kandidatúru aj prijal, prerástlo to v pravú eufóriu v spoločnom nástupe Srbov a Slovákov v boji o svoje práva. Keď potom v rámci predvolebnej kampane, ktorú mal na starosti predseda petrovskej Nedeľnej školy Andrej Bukva, Paulíny-Tóth prišiel z Kysáča do Petrovca, „hlavného stánku“ svojej strany, dočkala ho tam ešte pred osadou nesčíselná oduševnená masa, aj sprievody banderistov a kočovo organizovaných našich sedliakov, aj strelba z mažiarov, spev a hudba, večer potom fakľový pochod a zábava. Akoby sa vopred vedelo čia je výhra.

Aj stalo sa a Viliam Paulíny-Tóth stal sa poslancom peštianskeho parlamentu. V celej uhorskej ríši iba jeden Slováč, za dlhé roky ďalší po Ľudovítovi Štúrovi. *To, čo sa nepodarilo celému horniackemu Okoliu, podarilo sa „hrstke“ Slovákov spolu so srbskou koalíciou v Kulpínskom volebnom okrese.* V tej výhre našli aj Kulpínčania svoj nový spôsob národného pôsobenia, ktoré sa už novou orientáciou dualisticky usmernených vládnych vrchností, bez takého spolunažívania ťažko realizovalo. Vzniklo tu vtedy aj presvedčenie našincov, že v svojráznej demokratickej svojpomoci dvoch národov je možné vykonať aj divy. Aj tie na poli národa roli dedičnej.¹

Bolo potom aj úspechov?

Zdalo sa, že po takej výhre Kulpín v každom ohľade len napred kráčať bude. Ale v celkovej bezohľadnej inštitúcii „žalára národov“, lebo potiaľ prišla celková maďarizácia, keď na Slovensku zatvorili všetky slovenské stredné školy, a potom aj Maticu slovenskú a na Dolniakoch padla aj patentálne organizovaná evanjelická cirkev, aj snahy spojené so zakladaním slovenského seniorátu, ani v Kulpíne sa na národnom poli nemohlo nič lepšie očakávať. Veď ako by to šlo s malou hŕstkou Slovákov, keď to nešlo nielen s celou Slovačou, ale aj so všetkými, čo nerozmyšľali po maďarsky.

Ale keď nešlo na národnom poli, tak sa našinec obrátil k tomu hmotnému, lebo sa Slováci v Kulpíne vtedy zanašali ideou vystavať si kostol v strede osady. A keď túto snahu podporil aj supeintendent Gustáv Seberíni vo svojej vizitácii polovicou júna 1874, tak v máji nasledovného roku sa začalo s kopianím základov na súdne prinavrátenom majetku štvrtého

¹ Podrobnejšie o tom pozri in: J. Babiak: *Slovenské národné slávnosti, 1.* MSS, Báč. Petrovec 2006, ale aj J. Kmeť: *Pôsobenie Petrovca ako ohniska slovenskej kultúry vo Vojvodine a hlavnej základne širšej slovensko-srbskej vzájomnosti v rokoch 1850-1918.* In: Petrovec 1745-1995, ZO, Báč. Petrovec 1995, s. 79-88.

Stratimirovičovho kaštieľa. Základný kameň bol slávnostne položený dňa 27. júna 1875, aj stavba chrámu rýchle rástla, ale už staručký Koléni jej dokončenie nedožil, lebo narýchlo po postavených základoch umrel, dňa 17. októbra 1875, ako 75-ročný.

Po ňom za farára do Kulpínu prišiel Felix Kutlík. S jeho energicky koncipovanou aktivitou tu šlo aj vzdelávanie mládeže, aj dospelých a prednášky po večeri. Aj mravní život tu držal pod kontrolou, aj sa postaral aby pre „pľuhavý život“ bol učiteľ J. Herrstein pozbavený služby. V ďalšie roky sa potom už zakončila stavba kostola, veže a upravilo jeho vnútro. V roku 1882 sa v kostolnom dvore založila štepnica a potom aj školská knižnica. Aj v obecnej správe, aj na tých čelných pozíciách, začali dominovať Slováci.²

Ale na prelome dvoch storočí sa dosť toho ešte viac vyhrotilo v neprospech maďarských národov. Ako reakciu na také ovzdušie Kulpínčania ešte viac stmeľujú svoje rady. Aj sily trovia na hmotnú progresiu, aj keď sem po smrti Felixa Kutlíka prišiel Gustáv Klobušický, dosť toho v kostole ešte pribudlo a v roku 1898 sa na hlavnej ulici vystavala aj nová fara. A len o pár rokov neskoršie v priechnej ulici, za kostolom, našinci vystavali najprv školskú budovu s tromi učebňami a potom aj dva kántorsko-učiteľské byty. Tak sa už na prelome dvoch storočí Slováci v Kulpíne celkom stabilizovali v priamom strede osady.

Na duchovnom a vzdelanostnom poli, vedľa Klobušického aj učiteľa Martin Kmet' a Štefan Kvas dosť toho urobili a konečne celkovú situáciu krajšieho pohľadu do budúcnosti sľubovala aj hospodárska situácia v osade, keď bývalý Stratimirovičov majetok jeho vtedajší majiteľ, veľkostatkár Matej Szemző predal roku 1889 grófovi Lazarovi Dundjerskému a tento vtedy už skoro schátralý majetok znovu zrevitalizoval. Vtedy vzrástla aj možnosť chudobe v tejto osade privyrobiť si za svoju skyvu chleba.

Milan Hodža a jeho predkulpínska životná púť

V podobných podmienkach, keď dosť toho materiálneho sa mohlo, ale všetko to čo bolo národné a nebolo maďarské ťažko šlo, alebo vôbec nešlo, začal svoje detské a mládežnícke roky aj Milan Hodža. Ale za svoj pôvod tvrdého Slováka žičil svojim predkom a za svoje pevné slovenské presvedčenie svojim najbližším a tak nedalo sa kam z konopí. Otec mu bol národne uvedomelý evanjelický kňaz a vedľa toho aj blízky priateľ Ľudovíta Štúra, brat mu bol Ján Miloslav a synovec Michal Miloslav Hodža. Všetci oni

² Viď o tom in: J. Babiak: *Kulpínčania na krídlach Tálie*. MOMS Kulpín 2007, s. 48-58.

nechali hlboké stopy v národnom a cirkevnom živote nášho národa. Tak ako to mohlo ísť aj s Milanom inak ako po slovensky.

Narodil sa 1. februára 1878. roku v Sučanoch v rodine evanjelického farára. Už od malička sa jeho rodina postarala o jeho vynikajúce vzdelanie. Študoval na gymnáziu v Banskej Bystrici (1888-1890), potom v Šoprone (1890-1894) a v rumunskom Sibiu (1894-1896), kde aj maturoval. Potom študoval právo v Budapešti a Kluži (1896-1900). Vynikal svojim talentom, pracovitosťou, ako i veľkou odvahou vo všetkom čo ho zaujalo. Mal aj závidenia hodné všeobecné a špecializované vzdelanie a znalosťou početných jazykov (ovládal maďarský, nemecký, anglicky, francúzsky, rumunsky, srbochorvátsky a poľský). Je potom ťažko predpokladať, že mal značné úspechy vo všetkých oblastiach, ktorým sa venoval?

Už ako študent prejavoval záujem o novinárstvo a literatúru, ktorú ako polyglota čítal v originály. Mimo toho výborne ovládol stenografiu a za to získal aj celoštátnu cenu. Tak potom cesta k novinárstvu mu bola akoby súdená. Už po zakončených štúdiách práva prevzal Milan Hodža redakciu *Slovenského denníka* od peštianskeho kníhtlačiaru Viktora Szekélyho. Tento ináč prvý slovenský denník, ktorý vychádzal iba krátko (do júla 1901) zaradil sa medzi najúspešnejšie periodiká tej doby. Aj ambície mladého, len 23-ročného novinára, šli ďaleko. Milanovou zásluhou sa za niekoľko týždňov podarilo zvýšiť náklad na 4000 výtlačkov. Len do Petrovca prichádzalo ponad 300 výtlačkov. Po skončenej vojenčine, roku 1903 založil *Slovenský týždenník* a bol jeho redaktorom do roku 1914 a redigoval aj mesačník *Naša zástava*. Spolupracoval aj s inými periodikami (napr. Hlasom), pracoval aj ako redaktor v Abendblatte, ale aj v rakúskej tlačovej kancelárii vo Viedni.

Hneď prvé jeho novinárske začiatky sa zdali byť skvelé. Písal národno-buditeľsky a Slovenský denník už ako pravý skúsený novinár zaplňal prevažne



***Portrét Milana Hodžu
z čias volieb v
Kulpínskom volebnom
okrese
(1905-1906)***

skvelými úvodníkmi a reportážami a tak tento časopis zaradil medzi najúspešnejšie periodiká tej doby. Písal smelo, na aktuálne témy, v ktorých bolo jasno vidieť jeho rodiace sa politické myšlienky.³ Tak potom, tento mladý muž, čo aj napriek svojim rokom zaujal pozoruhodné štátne pozície v Budapešti a Viedni a pritom nemenil vôbec svoje protimaďarizačné presvedčenie, hneď padol do oka. Všimlo si ho aj vedenie Slovenskej národnej strany, ktorá po dvadsaťročnej pasivite znovu vyšla na dejisko dejín. A nielen stranícky orientovaní ľudia, ale aj intelektuáli, aj čelní cirkevní dejatelia, slovom všetci tí Slováci, čo ho aspoň po spôsobe jeho písania v slovenskej periodike poznali. Ale dobre ho poznali aj nemeckí čitatelia *Abendblattu* a aj Srbi sa začali o neho zaujímať.

Doba pred voľbami

Začiatkom 20. storočia sa však predtým cválajúca maďarizácia ešte viacej stupňovala. Vtedy sa nezlomné časti nemaďarských národov už otvorene napádajú, urážajú, čieria. Lepia sa im etikety ako „vandrác“ (divý Rác, Srb), „bitang oláh“ (vlašská bitanga, naničhodník) atď. So Slovákmí je to ešte horšie. Začalo to s pohrdavými prímieniami, ako alúziou na remeslá, ktoré Slováci vtedy spravidla konali po Uhorsku. Tak sa Slovákom najprv lepia prímienia „drótos-tót“, „ablakos-tot“, aby to potom vyústilo v „buta-tot“ (hlúpy Slováč), až po tvrdenie, že Slováč nie je človek („tót nem ember“) a že Slováč je predsa Maďar, ktorý iba rozpráva po slovensky. Aj keď sa týka slovenských dejín, nevyhýbalo sa ani ich vyvracaniu.

„Keď duch trpí a k noci sa chýli deň, siahni po múdrostiach praotcov!“, hovorieval ešte Seneca. Vedomí toho, že musia ráznejšie siahnuť do národnej klenotnice svojho dedičstva boli aj slovenskí národovci, čo stáli v čele nášho pokroku. Ale ako to urobiť keď ti priam všetko bránia, keď ti priam nedovolia ani žiť po slovensky. Také lámanie Slováka, ako to obyčajne aj býva, vyvolalo potom aj opačný pohyb a tak maďarizačným tendenciám sa čelilo všade.

Tak potom v roku 1902 Petrovec bol organizátorom masového ľudového zhromaždenia, na ktorom až 3000 ľudí záporne reagovalo na strnulú protiľudovú a odnárodnovaciu politiku vtedajšieho Uhorska a žiadalo si lepšie sociálne postavenie a volebné právo pre všetkých, ale aj radikálnejší postoj k slovenskému kultúrnemu životu vôbec. Kryhy sa pohli, azda bude lepšie.

Ale boli to mylné nádeje. V roku 1904 boli rozhodnutím zhora všetky názvy miest v Uhorsku pomadařená a potom aj minister Berzeviczy navrhol

³ Zdroj pre všetky uvedené informácie – *internet*.

nový školský zákon v ktorom sa všetky predmety budú prednášať iba v maďarčine. Vyvolalo to veľký rozruch a tak dňa 27. novembra 1904., na veľkom ľudovom zhromaždení, za sychravého počasia, sa zúčastnilo 8000 Slovákov a Srbov, na ktorom sa ukázalo na záhubu, aká hrozí ľudovým školám. Rečnil tu aj Milan Hodža: „*Kto z vás chce to, aby sa mu dieťa v škole od svojej vlastnej matky odvrátilo?... svojej vlastnej materinskej reči spreneverilo – kto je tá podlá duša? Takých medzi nami niet ! ... Čo chce nový návrh zákona o školách?... My sa tu dôrazne osvedčujeme, že nám takých škôl, čo iba maďarizujú, netreba. My vykonáme všetko, aby naše školy neboli hubiteľkami našej slovenskej národnosti, my chceme, aby školy naším deťom vstúpili úctu ku otcovi, ku matke, ku materinskej reči..., ktoré nám deti naučia i tomu, aby svoju reč, svoju národnosť mali v náležitej úctivosti...*“⁴

Pravda, v malých prostrediach tiež sa niečo konalo. Aspoň tam kde sa to mohlo, najmä v rámci spolkového života. Aj tu boli ohraničenia lebo ministerstvo vnútra dovoľovalo formovanie národnostného spolku len ak tento bol literárny alebo osvetový. Tak aj tá asi už posledná štrbina ktorou mohlo prenikať slovenské presvedčenie sa využila aj v Kulpíne.

V roku 1901 bol založený Slovenský čítací spolok. Zoskupila sa okolo neho neveľká skupina národovcov, nie celkom spokojná, že tu nie je viacej Slovákov. Koncom roku 1902 založený bol aj Dobrovoľný hasičský spolok⁵ a do tretice – ako klobúk na hlavu v roku 1904 začalo tu svoju životnú púť aj divadlo. Aj napriek tomu na všetky spomenuté aktivity tlačou šla úprimná kritika z pera Jána Cesnaka, aj mienka, že: „*Radi sa chválime, že sme Kulpínčania, no nemáme sa čím chváliť, veľmi habkáme, nie sme vďační samým sebe, všetci sme múdri až nazbyt, jeden vie viac než druhý, preto ale všetci dohromady nevieme nič, len duráka hrať.*“⁶

Ale bola tu ešte jedna okolnosť, čo možno postaví Kulpín na vyššiu priečku – nové voľby do peštianskeho parlamentu a tak okolo kortešovania za nemaďarských delegátov robilo sa na plné obrátky. Vtedy v Kulpínskom volebnom okrese bol ako srbsko-slovenský kandidát navrhnutý Milan Hodža. Tento, keď prijal kandidatúru prišiel koncom novembra 1904. aj do Petrovca a na veľkom ľudovom zhromaždení horlivo rečnil v slovenskej a srbskej reči v prospech slovenského a slovanského presvedčenia. Aj si získal nových slovenských, srbských ale aj nemeckých ctiteľov, všetkých tých, čo ho ešte

⁴ N.N. (asi L. Mičátek): *Ľudové zhromaždenie v Petrovci*. Dolnozemský Slovák, Nový Sad 1904, roč. 2, č. 15, s. 140-141.

⁵ Vlastne tento spolok bol len znovu obnovený lebo Cirkevná hasičská družina podľa Bierbrunnera bola v Kulpíne založená ešte v roku 1886.

⁶ J.C ml.: *Z Kulpína*. Dopisy. Dolnozemský Slovák, N. Sad 1903, roč. 2, č. 1 s. 3-4.

dobre nepoznali. Aj od 9-19. januára 1905 navštívil Milan Hodža všetky osady Kulpínského volebného okresu. V rečnení vedel zapôsobiť na cítenie ľudu, aj vystihnúť čo ho bolí, čo ho tlačí. Ako dobrý rečník vedel vládať masou a preto nie div že ho národ pozorne počúval. Srbov prekvapil znalosťou ich jazyka ale aj rečovým poslaním, a na súhlas mu kývali aj Nemci.

Návrh na ablegáta slovensko-srbskej národnej strany

Po všetkom čo sa udialo, aj telesu, čo bolo zodpovedné za kandidatúru poslanca slovensko-srbskej koalície v Kulpínskom volebnom okrese ľahšie sa dýchalo. Čakalo ich iba to, k čomu aj speli a tak posledný krok bola aj výzva voličom cestou volebných plagátov. Obsah tej výzvy bol nasledovný:

„Voličia a bratia!

Dňa 27. januára“ (1905) „máme voliť ablegáta pre kulpínsky okres. Zastaňme si ako jeden chlap za nášho spoločného kandidáta. Konferencia slovenskej i srbskej strany ustálila, že spoločným kandidátom je **Milan Hodža**. Hlasujme všetci za neho. Nedajme sa zviest' prázdnyimi sľubmi liberálov a zastrašiť ich hrozbami. Kto prázdnyimi sľubmi chce zaslepiť oči a svedomie voličov, páše hriech proti statočnosti a čestitosti; kto sa vyhráza, ten cíti svoju slabosť a nepravdu.

Nech sa znovu zaskveje stará sláva kulpínského okresu! Dňa 18. marca roku 1869 zvolili sme väčšinou 355 hlasov nášho človeka Paulínyho za ablegáta, ktorý ľud verne zastupoval! Prečo by sme aj teraz nezvolili nášho, keď môžeme? Držme spolu ako reťaz! Plece k plecu, ruka v ruke a víťazstvo je naše! Slováci a Srbi tvoria ohromnú väčšinu v okrese: dovedna patríme, držíme spolu, buďme svorní a slošní, a ani brány pekelné nás nepremôžu! Náš kandidát zvíťaziť musí!

Živio Milan Hodža!

Nech je našim ablegátom chlap a nie hlasovacia mašina! Nech národnostiarov zastupuje národniar a nie vládny mameluk.

Povinnosťou každého čestitého Slováka a Srba je, aby hlasoval na národného kandidáta Milana Hodžu!

Netreba nám nový školský návrh, dosť bolo už porcií.

Milujme sa, nedajme sa: hanba každému, kto odstúpi od národného kandidáta!

Živio Hodža! Sláva mu!

Spojená slovensko-srbská národná strana“⁷

⁷ *Starý Hodžov volič: Paberky z kulpínskej voľby. Národná jednota, Petrovec 1936, roč. 17, č. 8, s. 2.*

Vtedy sa už presne vedeli aj členovia volebnej organizácie. Na čele bol dr. M. Krno, pomocník mu bol dr. L. Mičátek a skoro všetci evanjelickí kňazi, kým na čele Srbov stali pravoslávni kňazi: J. Vučerić (Kysáč), S. Nikolić (Futog), J. Vujić (Begeč), administrator S. Protić, pop Stoja (Šova) a ďalší.

Tak potom v celkovom zápale čakali sa už iba voľby a rozhodne ich výsledok.

Hodžovské voľby v Kulpíne

V smere slovenského pôsobenia aj rok 1905 bol pre Kulpínčanov ešte stále posmeľujúci. Veď akoby aj nie, keď na lokálnych voľbách vyhrala „naša strana“, vlastne tá maďarská. Tak richtárom sa stal Pavel Harminc, podrichtárom bol Stevo Kolarski, kasíri (teda pokladníci) boli: Ján Danko a Stevo Rakić, kým ako prísazní boli zvolení: Ján Nongrádi, Daniel Čelovský, Paja Neškov a Toša Gruić. Bol to ešte jeden krok Slovákov dopredu v tejto osade, ale aj výsledok spolupráce pravých národovcov Srbov a Slovákov v boji proti skorumpovaným a maďarizačne zmýšľajúcim oponentom. Ale bola to aj predohra toho, čo sa už začiatkom tohto roku odohralo a čo sa o rok neskôršie ešte potvrdí v kulpínskom volebnom okrese v tzv. Hodžovských voľbách.

Vyvrcholilo to v týchto voľbách aj u Slovákov. Aj tých v Kulpíne. Akoby sa plnili pred dvomi rokmi písané slová v Kulpíne, aj širšie, na národnej roli dedičnej agilného Jána Cesnaka ml.: *„Nevolme takých, ktorí sa hanbia za názvy obcí, lebo komu zavadzia statočné starodávne meno obce, ten nemá na srdci ani jej obyvateľov. Kulpínsky okres má peknú povesť, on bol prvý a jediný, ktorý vyvolil Slováka. Ak túže jeho povesť nechceme zatemniť, zbavme sa zajačieho strachu, nedôstojnej podlízavosti, podlej podkúpnosti a pri nastávajúcej voľbe zastaňme si čo mužovia. Nevolajme do sveta, že sme národní a pri lámaní chleba zbabele opúšťame svoju zástavu. Zastaňme si smelo za nášho človeka, ktorý o lásku „vyšších pánov“ nestojí a ich hnevu sa nebojí, svoj národ a jeho práva na každom kroku háji a bráni.“*⁸

A potom prišiel deň volieb. Ešte v podvečer predchádzajúceho dňa tu bolo všetko živo a potom v noci a včas ráno tiahli rady kočov zo vzdialenejších osád. Vtedy všetky cesty viedli do Kulpína. Na cestách kočy a na nich voliči. Aj pri stretaní, alebo v dedinách namiesto bežného pozdravu vždy znelo heslo volieb: Živio Hodža!

Vraj nepísaná obyčaj vtedy bola vstať ráno včas a potom najprv odísť do kostola na modlitby a potom s pánom farárom hybať v kolóne do Kulpína.

⁸ J. Cesnak: *Zbytočná robota*. Dolnozemský Slováč, N. Sad 1904. roč. 2, č. 7, s. 61.

Petrovčania šli spolu aj z Milanom Hodžom, lebo aj tomuto, tak ako predtým aj Viliamovi Paulínymu-Tóthovi voličské centrum bolo v tejto osade. Ved' predsa Petrovec bol strediskom nás Slovákov.

Na cestách aj slávobrány a keď sa rozvidnelo a aj cieľ bol bližšie, aj kolóny z Futogu, Kysáča, Hložian... sa začali spájať, bolo vidno už len jednotnú kolónu kočov a ľudí. Veľa sa ich tu nahromadilo. Voliči, ale aj množstvo tých čo nemali právo voliť, žien a mládeže, všetci chceli byť svedkami tohto slávnostného činu. Aj pri pohľade na mohutný kočový zástup aj srdce zaplesalo a niekto aj komentoval: „Predsa sme nie tak drobní, ako čo sa zdáme!“

V Kulpíne však nadšenie akosi scvrklo. To preto lebo voličom vládneho kandidáta Mihajloviča bolo udelené výhodnejšie miesto – pred obecným domom v priamej blízkosti volieb. Vedľa toho, mohli sa tam voľne prechodiť aj kortešovať. Voliči vládnej strany mali všade prístup a na Doline mali aj svoje šiatre. Tam sa zabávali, pili víno a pivo a jedli paprikáš, všetko gratis, na účet vládnucej strany.

Opozičná strana, hlavne Slováci a Srbi mali svoje stredisko obďaleč hlasovania. Aj pohybovať v strede osady im nebolo dovolené a nemali zabezpečené ani vystravovanie. Jeden z voličov si spomínal: „My neboli sme nikomu na ťarchu, doniesli sme si každý kúsok slaninky, kľbásky, alebo stehienko slepačie v ručníku i s chlebíkom a tak sme si každý ujedali, čo sme mali. Kulpínčania nás ozaj bratsky prijali. Koče prijali do svojich dvorov, kone do svojich stajní a nás aj pohostili. Ináčto by vyzeralo s vládnymi povozmi. Tie stáli v radoch na ulici a kone im tiež tam mokli, celý deň a večer.“⁹

Hlasovalo sa pred dvoma komisiami. V jednej bol predseda Štefan Vojnič a v druhej Gustáv Bierbrunner. Povereníkmi v slovensko-srbskej strane v prvej komisii boli J. Vučerič a G. Klobušický a v druhej K. Langhoffer a Ž. Aleksič. Kancelária národnej strany bola na fare a viedol ju trio M. Krno - L. Mičátek – J. Petrikovič.

Pri komisii ktorú viedol G. Bierbrunner hlasovalo sa dosť ťažko, lebo tento často punktičkáril a na všemožný spôsob sa snažil čím viac predstaviteľov národnej strany odbiť a Hložančanov, ktorí mali prví hlasovať k voľbe pripustil, po značných peripetiách, už len pozde v noci. Keď už bolo jasné, že aj tak vládna strana nebude mať dosť hlasov, celý čas Chotekove záprahy brádzili po osadách dovážajúc nových voličov a títo hneď pristupovali k voľbe. Nepomohlo, lebo prevaha národniarov bola citeľná a aj výhra Milana Hodžu sa už črtala.

⁹ *Starý Hodžov volič*, c. d., s. 3.

A keď sa to aj stalo a jeden z predsedov volieb, Štefan Vojnič o pol dvanástej v noci, pred obecným domom, aj oficiálne priznal výhru predstaviteľa srbsko-slovenskej národnej strany, zoskupený ľud, čo trpezlivo čakal na výsledky volieb jednohlasne zahrnel: „Živio Hodža! Nech žije!“

Tak Slováci a Srbi spolu, ruka v ruke, v kulpínskom volebnom okrese zase zvíťazili, vlastne počtom prevázili v hlasovaní maďarónov, keď tu Milan Hodža, slovenský delegát vyhral voľby a stal sa vedľa Viliama Paulínyho Tótha druhým po rade slovenským predstaviteľom v uhorskom parlamente. Aj radosti nebolo konca kraja. Vyplatilo sa trpieť aj pohrdanie, aj urážky, aj nemo prejsť cez všetky machinácie aké stvárala vládna strana a konečne aj dlho do noci, koncom januára, po zime čakať na víťazstvo. A potom sa aj zaspievalo, tak po našský: *Hrad prepevný jest Pán Bůh náš*, aj *Kto za pravdu horí*, aj *Hej Slovakia!* Ani srbské piesne nezostali stranou. A keď sa táto voľba v roku 1906 ešte potvrdila a Hodža mal konečne cez Kulpín do pešťbudinského parlamentu zelenú, tak sa tá radosť ešte stupňovala.

Zostalo iba nezvestné čo na to povie aj tá druhá, tá maďarizačne zmýšľajúca strana, čo v štáte mala slovo a moc, ale v Kulpíne ani k slovu sa nedostala, hoci ako sa ho domáhala.

Hodžovské voľby v pamäti 10-ročného chlapčeka

Výhra Slováka do uhorského parlamentu pre našinca veľa znamenala. Aj naši starý otcovia, čo sa na Hodžovské voľby pamätali, často si na nich spomínali a aj nám deťom o tom rozprávali. Niektorí o tom nechali aj svoj zápis. V tomto prípade bude tu prezentovaný iba jeden z nich, zápis báči Ďurka Lačoka, kušníara, čo sa dožil skoro sto rokov, aj často si na tie voľby spomínal. Tak, ako ich ako malé decko pamätal. V zápisoch on uvádza:¹⁰

„Keť som mav okolo 10 rokov volili sa poslanci Hodža a Mihajloviť. Hodža bov narodny poslanec a Mihajloviť bov državny, vladny. Vladny mali moc. Od notárovho kvartieľa a po slovensky kostov bol pretiahnutí hrubi štrank a vojsko stalo, patrola nepušťala nikoho z Hodžových voličov, lem Mihajlovičovi mali pravo. V obecnom dome boli vladny a boli aj dve krčmi. Mňa bači Gusti, strýko, apov brat, čo boli krčmár u Milana Popovickeho (teraz Batušova) poslav k nena Pavliny, čo točila v maďarskej škole, spítať sa čo im z pitia načim... A ja som mav za kalapom ceduľku: Živio Hodža – apcug

¹⁰ Toto je iba krátky výťah z *Memoárov báči Ďurka Lačoka*, z roku 1990, aj to stať späť s Hodžovskými voľbami, bez značných pravopisných a obsahových zásahov, pravda v skrátenej verzii.

Mihajlovič!¹¹ A pride edom človek komne a chiti ma za kalap a vraví... čo kce tento mali Hodža tu. Strinka vraví mne: strhni to s kalapa a ja som friško strhov a položiv cedulku do vašku kim som nevišov vo.

A pred obedom keď počali ist' koče, ako kolona na fronte, koč za kočom. Petrovec, Hložany, Kysač, Rumenska, Futok, šecke okoliťje dediny...Tu bolo strašne veľa sveta. Tu de je teraz kino sala tam bov murik a na muriku sedeli ženy, aj petrovčanke... a sirovie rezance jedli. Aj tu na doline sa jedlo, paprikaš, aj pilo. Tak vpraveli, že to Gedo s Číbe dav voli alebo tento naš Đoka Dunderski za tích čo našho hlasovali. A ja ako chlapec som sa čuduvav na nich.

Ale keď počalo sa hlasovať, sa tak hruv narod, to bolo strašne hľadeť. Aj večer bolo odhlasovane. Naraz lem vyhlasili, že Hodža vihrav, mav viacej hlasov...“

Aj Kulpínom hrmelo: Živio Hodža! Tak z oduševnenia, ale aj na znak ostatným, že Slováci aj napriek nátlakom, aj machináciám vrchností, svoju mienku o tom, za koho budú hlasovať, tak ľahko nemenia. Aj hrdosť v Kulpíne bola o to väčšia, že tu na Dolniakoch, cez Nový Sad, Petrovec a Kulpín, do uhorského snemu sa dostal znovu Slovák, aj vtedy, keď to na Horniakoch len ťažko šlo. Vtedy sotvaže niekto z jeho voličov mohol len predpokladať, že dal svoj hlas osobnosti, ktorá potom v novoutvorenom štáte, po páde Rakúsko-Uhorska bude hrať rolu najvynikajúcejšieho slovenského politika.

Milan Hodža po kulpínskych voľbách

Niet dilemy, že po kulpínskych voľbách Milan Hodža aj osobne mal prospešný vzostup. Aj ďalej bol redaktorom spomenutých časopisov, ale mimo povinností poslanca v uhorskom parlamente bol neustále v kontakte s panovníckym dvorom, osobitne s Františkom Ferdinandom I., kde zastúpil poradcu v tzv. Belvederskej dielni, s cieľom prestavať monarchiu na federálne spojené stredoeurópske štáty. Pôsobil aj v rámci Slovenskej národnej strany a zastával v nej agrárne odvetvie. Všetky tie jeho snahy však prerušil sarajevský atentát a potom aj prvá svetová vojna.

Ešte počas vojny študoval aj filozofiu (1916-1918), v roku 1918 získal hodnosť PhDr, v 1921. hodnosť univerziténeho profesora a potom aj JUDr. h.c.

Keď už bolo celkom jasné, že je obnovenie monarchie po vojne nemožné v roku 1918 pričínal sa v Martinskej deklarácii k spojeniu Slovenska a Česka

¹¹ V skutku išlo o heslo národniarov: Živio Hodža – Abzug Mihajlovič! (Nech žije Hodža – odpis Mihajloviča!).

do jednotného štátu a v rámci Národného zhromaždenia bol jeho poslancom v celej dobe trvania tohto štátneho útvaru. Bol ministrom unifikácie zákonov (1919-1920), poľnohospodárstva (1922-1925 a 1932-1934), školstva (1926-1929) a zahraničných vecí (1935-1936). Funkciu ministerského predsedu (predsedu vlády) zastupoval v rokoch 1935-1938. Bol to asi vrchol jeho politického pôsobenia. V straníckej aktivite priamo účinkoval v partajnej orientácii širokých mas zastupujúc tam agrárnu koncepciu a dopracoval sa po vedúcu pozíciu na čele tejto strany.



*Najčastejší portrét:
Milan Hodža ako
vynikajúci
politický dejateľ*

V medzinárodnom zmysle bol priamym účastníkom Malej dohody (1920/21) a v roku 1936 bol čelná osoba vo formovaní tzv. Dunajského plánu, prečo tento plán aj nosil meno Hodžov plán. Odmietal domináciu veľkých síl a vždy sa orientoval na úzku spoluprácu a vzájomné uctievanie krajín strednej Európy, aj patričnej pozície Slovenska v rámci tej koncepcie. Pre svoje pokrokové a za tie časy nepochopiteľné idey často mal svojich oponentov, až ostré spory aj s najvyššími funkcionármi štátu. Je ťažko potom pochopiť, že dosť toho čo chcel sa mu urobiť nepodarilo a žiaľ len čas, už len po jeho smrti, ukázal na správnosť jeho snáh a akcií.

Čestný občan Kulpína

Aj napriek svojím záväzkom vedel vždy ceniť prínos nášho človeka v jeho prvých krokoch politickej progresie a preto nezabúdal ani na nás. Nestačil

však na všetky strany, zato vždy keď nejaká štátna delegácia privítala do našej krajiny, vždy priniesla aj jeho pozdravy. Tak keď v roku 1928 slovenská výprava smerovala do Kragujevca navštívila aj niektoré osady bývalého Kulpínského volebného okresu. Aj v Kulpíne poslanec Zeman priniesol Hodžov pozdrav, aj odpoveď dostal búrlivým: „Živio!“

Ani keď v roku 1930 bol povolaný na Slovenské národné slávnosti, keď bolo vtedy 25 rokov od Hodžovských volieb, neprišiel, hoc v odpovedi na pozvánku bol úprimný keď konštatoval: „Mňa, priznávam sa, priamo srdce ťahá k Vám.“ Znovu bola príčina štátnej záväzky.

Zato keď už ako predseda vlády prišiel do Juhoslávie v rutinovanej štátnej návšteve nezabudol ani na svoje staré chodníčky. Veď Kulpínsky volebný okres mu ešte stále bol pri srdci a tak potom nevystala ani návšteva osád jeho prvých voličov. Akoby bolo všetko tak narafičené aby v úplnosti všetko klapalo. Veď voľby boli koncom januára (27/1905) a jeho narodeniny Kulpínčania oslávili začiatkom februára. Do našej osady Milan Hodža prišiel koncom februára (24. febr. 1936).



Miestne predstavenstvo pred príchodom Milana Hodžu pri slávobráne v strede Kulpína v roku 1936

Kulpín „privítal svojho niekdajšieho poslanca veľkolepo. Vystavané bolo až päť slávobrán a pred obecným domom bol zhromaždený celý Kulpín. Tu dr. Hodžu pozdravil jeho zástanca a volič Ján Cesnak a potom peknu básničkou

privítala malá žiačka Harmincová. Po tomto sa dr. Hodža odobral do obecného domu a zastal si k otvorenému oknu, pred ktorým ho pozdravil farár Gustáv Klobušický, po slovensky a bývalý pravoslávny farár Stanko Protić, po srbsky. Keď títo skončili, ujal sa slova predseda vlády Dr. Hodža, ktorý túto chvíľu prehlásil za jednu z najkrajších chvíľ svojho života, keď môže pozdraviť slobodnú Juhosláviu a slobodné Československo z okna, z ktorého bol pred 31 rokmi oznámený výsledok jeho voľby. Vo vedľajšej miestnosti zasadal potom obecný výbor k slávnostnej schôdzi, na ktorej bol dr. Hodža zvolený za čestného občana¹² Kulpína.

So svojimi voličmi sa rozišiel srdečne, hoc napr. v Hložanoch hlasno konštatoval, že „akosi nás je tu málo. Mnohí chybujú. Mnohých už nieto.“ Ved' akoby aj nie, keď ten sotva 27-ročný šibal čoskoro oslávil aj svoju šesťdesiatku. Tú jeho šesťdesiatku sviatočne oslávil aj Kulpínčania, s bohato ladeným celodenným príležitostným programom v slovenskom a srbskom jazyku, tak ako to bolo aj v čase kulpínskíh volieb. Aj blahoprajný telegram poslali svojmu čestnému občanovi želajúc mu aj do budúcnosti „tej mladistvej pružnosti a vytrvalosti v práci pre blaho svojho národa a slovanskej vzájomnosti...“¹³

Predtým sa však Milan Hodža ešte raz odvdčail vojvodinským Slovákom, keď v roku 1937 Matici slovenskej v Juhoslávii venoval 100.000 dinárov, s námietkou, že táto peňažná suma má byť výlučne upotrebená na kultúrne ciele slovenskej menšiny v Juhoslávii.

Doslov

Ale rok 1938 bude pre neho osudným, lebo vtedy opustil Česko-Slovensko a odišiel najprv do Švajčiarska a potom do Francúsku. Keď v roku 1939 v Paríži bola založená Slovenská národná rada, ako vrcholný orgán slovenského zahraničného odboja, Milan Hodža stál sa jej predsedom. V roku 1941 presťahoval sa do USA. Aktivizoval sa tam v krajaňských spolkoch a vrátil sa aj novinárstvu a knižne zhrnul aj jeho politické idey aké rokmi zastupoval. Pre svoje politické presvedčenie a čulú aktivitu na jeho realizácii stal sa nositeľom najväčších štátnych vyznamenaní Francúzska, Poľska, Talianska, Juhoslávie a Rumunska.

Umrel 27. júna 1944 v Clearwateri v USA a pochovaný bol na českom cintoríne v Chicagu. Jeho pozostatky boli už len po formovaní Slovenskej

¹² (a+v): *Ministerský predseda dr. M. Hodža čestným občanom Kulpína*. Národná jednota, Petrovec 1936, roč. 17, č. 9, s. 3.

¹³ N. N.: *Kulpín*. Oslavy. Národná jednota, Petrovec 1938, roč. 19, č. 7, s. 7.

republiky, na výročie jeho smrti, dňa 27. júna 2002. prenesené do vlasti a uložené na Národnom cintoríne v Martine.

Namiesto záveru

Naši starí otcovia a pra-otcovia, pre mladších aj pra-pra otcovia, čo drukovali, aj hlas dali tomuto veľkému človeku v jeho prvých politických krokoch, už dávno orú nebeské nivy. Aj o Milanovi Hodžovi trúsia iba historickí vytrvalci. Otázka je však ako by to aj bolo, keby sa po formovaní Slovenska Hodža nevrátil, hoci posthumne do svojej starej vlasti na veľké vráta, aj keby ho nové štúdie nepriznávali za vynikajúceho štátnika čo ešte v Rakúsko-Uhorsku anticipoval Európsku úniu. Aj mienka, že idea o zjednotenej Európe sa zrodila v hlave múdrych ľudí, aj Hodžovej, ešte na prelome 19. a 20. storočia v mohutnej a početnými národnosťami presiaknutej strednej Európe a svoju realizáciu dožila po druhej svetovej vojne, v bohatej západnej Európe, prišla na rad a Hodžovi sa uznala jeho popredná, hoci často nie ani pochopená idea, jeho pôsobenie na výstavbe zjednotenej Európy (De Witt C. Poole), ako štátnikovi, ktorý v tom zmysle predbehol svoju dobu (John Foster Dulles), ako dobrý Slováč, Čechoslovák, Stredoeurópan, Paneurópan a kozmopolita (R. N. Coudenhove-Kalergi), čo navrhoval integráciu nielen stredoeurópskych národov, ale aj národov celej Európy (P. Lukáč). Preto on nepatrí len nám Slovákom, Hodža patrí celej Európe.

Naši predkovia na týchto priestoroch v Kulpínskom volebnom okrese môžu byť hrdí, že mu dali podporu v jeho mladistvých začiatkoch. A my? Akoby sme na neho zabudli. Lebo, ktovie ako by to aj bolo, keby sa vo svete veci nerozvíjali v jeho prospech. Aj konečne, čo sme v prospech Milana Hodžu posledne spravili? Busta a stručné zápisy, možno aj takéto manifestácie? Česť výnimkám, ktoré treba pochváliť, ale všetko ostatné je iba márnosť šedivá, aj naše už povestné mamonárstvo.

Je nám potom budúcnosť istá?

KULPÍNSKY MATIČIAR. Časopis MOMS v Kulpíne. Text DrSc. Ján Babiak. Fotodokumentácia Ján Babiak a internet. Redakcia časopisu a technická úprava: DrSc. Ján Babiak a Jaroslav Širka. Jazyková úprava – počítačová. Vytlačil: Stojanovič Darko.

Časopis vychádza periodicky, najčastejšie raz v roku.